

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ ЗНАНЬ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки в Україні виникла необхідність докорінних змін системи підготовки робітничих кадрів для будівельної промисловості. В професійній освіті особлива увага має приділятися спеціалізованій підготовці робітників, які оволоділи високим рівнем професіоналізму та компетентності. Фахівці в галузі професійної педагогіки вважають (В. Безпалько, С. Гончаренко, К. Корсак, Н. Ничкало, О. Падалка), що це має забезпечити високу мобільність робітників, їх здатність оперативно засвоювати новачі, здатність самостійно обирати сферу діяльності, приймати відповідальні рішення. Тому концептуального значення для нашого дослідження набувають положення компетентнісного підходу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що в сучасних умовах проблему підготовки висококваліфікованих професіоналів неможливо вирішити без фундаменталізації та інтеграції освіти. Це пояснюється тим, що науково-технічний прогрес перетворив фундаментальні науки в безпосередню, постійно діючу і найбільш ефективну рушійну силу виробництва, що відноситься не тільки до найновіших наукоємких технологій, а й до будь-якого сучасного виробництва. Крім того, фундаменталізація освіти ефективно сприяє формуванню творчого мислення.

Інтеграція знань – багатопланова, складна проблема, що включає психологічні, педагогічні та соціальні аспекти. В нашому дослідженні ми зосередили увагу на дидактичному аспекті інтеграції: змісті інтеграції знань учнів і використанні інтегрованих форм і методів навчання. Проблема впровадження в навчально-виховний процес ПТНЗ дидактичної інтеграції є предметом наукового розгляду українських учених у галузі професійної педагогіки: Б. Адабашев, Р. Гуревич, О. Джулик, О. Дубинчук, Б. Камінського, Я. Кміта, І. Козловської, Б. Костілова, М. Кадемії, Л. Сліпчишин, Я. Собка, О. Стечкєвича, Н. Талалуєвої, Л. Шевченко, Т. Якимович та інших. Проте відсутні розробки щодо змісту, форм і методів інтеграції знань на рівні взаємодії, синтезу та інтеграції знань.

Мета статті полягає в обґрунтуванні концептуальних засад та моделі формування фахових знань майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю.

Виклад основного матеріалу. Концептуальними ми вважаємо основні теоретичні положення щодо формування фахових знань майбутніх кваліфікованих робітників засобами фундаменталізації та інтеграції. Аналіз наукової літератури (М. Бєрулава; О. Бойчук; Р. Гуревич; М. Доманич; Я. Кміт; І. Козловська; Г. Монахова; І. Козловська, Я. Кміт; В. Ильченко) дозволив віднести до них такі:

1. Інтеграція знань учнів є дієвим, іноді безальтернативним засобом формування фахових знань учнів, формування їхнього наукового світогляду, а також вироблення в них загальних поглядів на науково-технічний прогрес у будівельній промисловості.

2. Інтеграція загальноосвітніх і загальнотехнічних знань на науковій основі є надійною базою для формування професійних знань; при цьому забезпечується дійовість знань, їх глибина, повнота, доступність тощо.

3. Інтеграція знань дає змогу усунути з навчально-виховного процесу такі негативні явища, як дублювання знань, перевантаження учнів, фрагментарність та формалізм знань, оскільки передбачає єдиний підхід до знань, їх системність та взаємодію.

4. Інтеграція знань дозволяє забезпечити логіку формування комплексних понять, розуміння учнями фізичної суті явищ, які вивчаються в різних предметах, правильне і творче застосування знань в майбутній професійній діяльності учнів.

5. Інтеграція знань та форми інтеграції знань в навчально-виховному процесі мають бути науково обгрунтовані, щоб уникнути псевдоінтеграції та еkleктичності в навчальному матеріалі.

6. Інтеграцію знань доцільно впроваджувати на різних рівнях (прогалини в знаннях, міжпредметні зв'язки, синтез знань, взаємодія знань тощо) і в різноманітних формах. Інтеграція знань в навчально-виховному процесі, на відміну від синтезу знань, передбачає і диференціацію знань. Процеси інтеграції та диференціації, а також співвідношення між предметним та інтегрованим навчанням залежить від змісту конкретних навчальних предметів і профілю навчального закладу [5, с. 17-20].

Формування фахових знань майбутніх кваліфікованих робітників неможливе без урахування принципів професійного навчання (С. Беденко; А. Беляєва; В. Давидов; Я. Кміт. Наведемо основні з них.

1. Політехнічний принцип, який передбачає оволодіння системою знань про наукові основи сучасного будівельного виробництва. На базі цих знань формуються загальнопрофесійні та спеціальні знання. Загальнопрофесійні знання включають в себе знання: про загальні основи класифікації техніки та принципи, що лежать в основі технології виробництва конкретної галузі; про класифікації матеріалів та способи їх одержання; про стандартизацію, техніку вимірювання та оцінку якості продукції; про економіку, екологію, організацію праці; про нову техніку і технології виробництва будівельної галузі. Спеціальні знання розкривають сутність конструкції обладнання, інструментів та пристосувань, що застосовуються для виконання окремих операцій і видів робіт, правила їх експлуатації, технологічних процесів, особливостях виготовлення продукції та ін. Здійснення принципу політехнічного навчання вимагає дотримання таких умов:

- відповідність змісту навчання основним напрямкам розвитку науки і техніки;
- організація навчального матеріалу в цілісну систему взаємопов'язаних знань;
- зв'язок навчального матеріалу з майбутньою практичною діяльністю;
- доступність розумінню учнів, відповідність їх віковим особливостям;
- можливість задоволення пізнавальних інтересів учнів;
- опора на базові загальноосвітні знання та вміння;
- інформаційна стабільність та динамічність навчального матеріалу протягом певного

періоду;

- системність;
- відповідність змісту навчання наявній матеріально-технічній базі ПТНЗ;
- урахування чинників, що впливають на якість праці [4].

2. Принцип поєднання навчання з виробничою працею учнів, зв'язок теорії з практикою. Зв'язок навчання і праці, теорії і практики – процес двохсторонній. Навчальна і трудова діяльність органічно пов'язані одна з іншою. Тому важливо, щоб викладання всіх навчальних предметів було спрямоване на підготовку та включення учнів у виробничу діяльність. Здійснення цього принципу залежить від дотримання наступних умов:

– теоретичні знання мають бути упереджувальними, перевірятися на практичних заняттях;

– у будь-якому трудовому процесі мають синтезуватися знання та вміння з різних галузей науки;

– для ефективної реалізації підготовки робітників широкого профілю необхідно здійснювати синтез галузевих знань та синтез за видами виробництва;

– інтеграцію змісту навчання слід здійснювати в двох напрямках: по вертикалі – об'єднання професійних знань і умінь в межах єдиного предмету і по горизонталі – взаємозв'язок спеціальних знань та умінь [3].

3. Принцип моделювання професійної діяльності в навчальному процесі. Під моделюванням професійної діяльності в навчальному процесі розуміють виявлення типових завдань, трансформацію їх в навчально-виробничі завдання, вибір форм організації навчального процесу і методів навчання.

Розділ 3 **Психолого-педагогічні проблеми ступеневого навчання і виховання учнів професійно-технічних закладів освіти**

За допомогою моделювання можна одержати упереджувальну інформацію для обґрунтування цілей, змісту, засобів, діяльності і методів навчання, розробки освітньо-кваліфікаційних характеристик, навчальних планів, програм і підручників.

Моделювання професійної діяльності робітника широкого профілю в навчальному процесі має здійснюватися за таких умов:

- діяльнісний підхід до створення моделі професійної роботи;
- політехнічна спрямованість інтеграції знань та вмінь;
- рівнева градація інтегрованого процесу навчання;
- залежність побудови інтегративного процесу навчання;
- прогнозування еталонних вимог до професійної діяльності робітника широкого профілю (В. Горова, Т. Каткова, В. Шадріков).

4. Принцип професійної мобільності передбачає здатність людини швидко засвоювати технічні засоби, технологічні процеси та нові спеціальності, виховання потреби постійно підвищувати свою освіту та кваліфікацію. Мобільність, творчий характер праці залежить від широти світогляду, усвідомлення та розв'язання тих проблем, які людина має в своїй практиці, а також бачення та розуміння перспектив розвитку виробництва. Тому мета навчання і полягає в тому, щоб учні не тільки оволоділи професією, а й розвинули свій інтелект. Зміст професійного навчання має швидко вдосконалюватися та адаптуватися в процесі виникнення інновацій в техніці, технології та організації праці (Г. Селевко, Л. Семушина).

5. Принцип модульності професійного навчання. Сутність модульного навчання полягає в тому, щоб учні самостійно могли працювати із запропонованою їм індивідуальною програмою, що включає в себе банк інформації та методичне керівництво щодо досягнення поставлених дидактичних цілей.

Цілі, зміст і методику організації модульного навчання визначають такі аспекти: виділення із змісту навчання уособлених елементів, динамічність, дійовість та оперативність знань, гнучкість, бачення перспективи, різнобічність методичного консультування, паритетність. Програми мають варіативний характер, зміст модулів-програм постійно змінюється з урахуванням соціального замовлення.

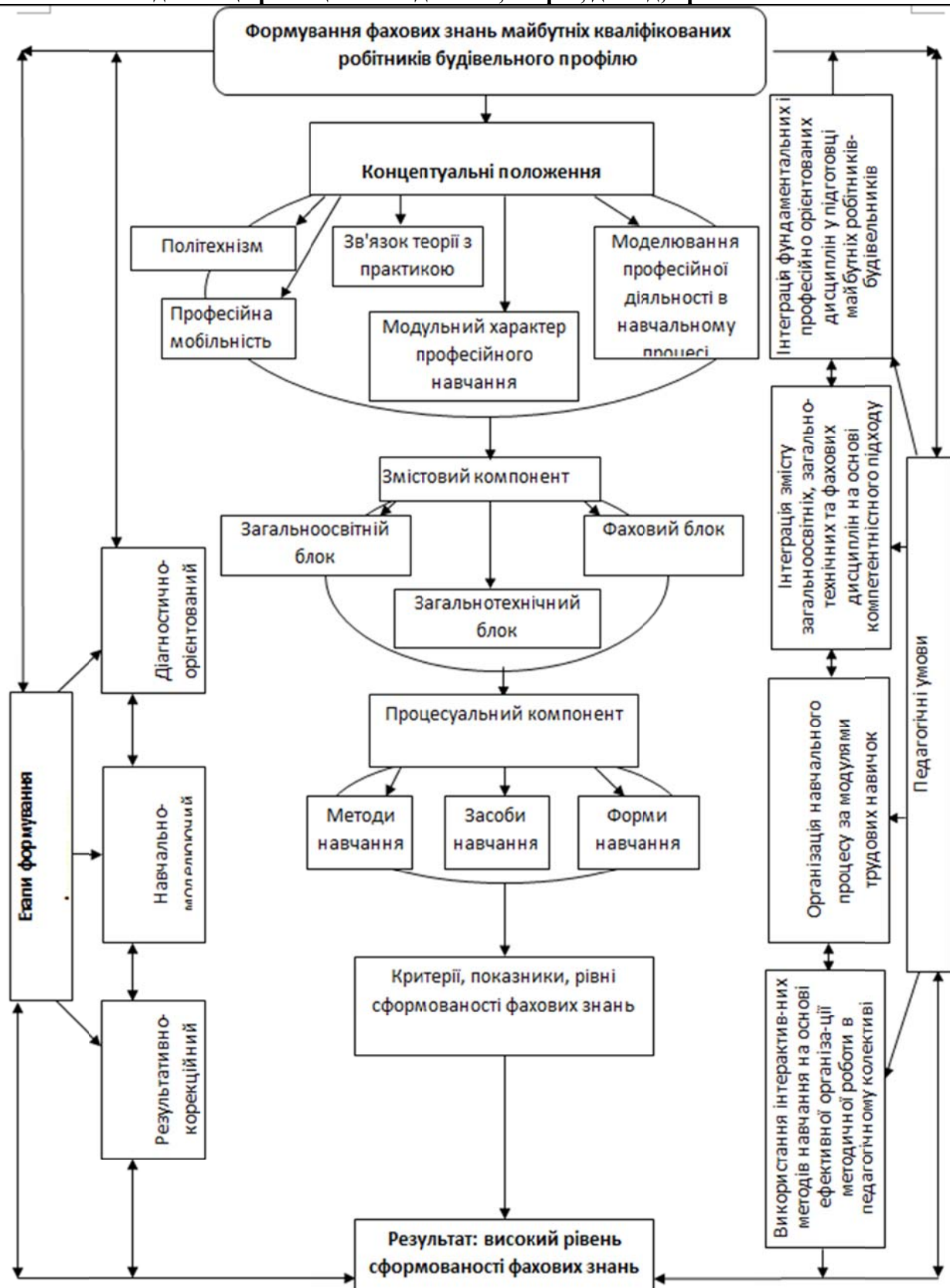
У впровадженні модульного та інтегрованого навчання є багато спільного, тому не доцільно застосовувати їх ізольовано, зазначає А. Беляєва [1, с. 67]. Модульне навчання передбачає розподіл змісту кожної теми, курсу на компоненти, відповідно до професійних і дидактичних завдань, визначення для всіх компонентів доцільних видів і форм навчання, узгодження їх за часом та інтеграцію в єдиному комплексі. Модульне навчання інтегрує ряд напрямів: програмоване, проблемне, комп'ютерне.

Реалізація принципу модульності забезпечує:

- інтеграцію всіх видів діяльності, необхідних для досягнення мети суб'єкта;
- постійний пошук альтернативних шляхів досягнення мети суб'єкта і того варіанта навчання, який має реалізовуватися;
- орієнтація суб'єкта на перспективу підвищення рівня професійної підготовки за навчальними модулями [1].

7. Принцип систематичності та послідовності. Здійснення цього принципу вимагає дотримання таких умов:

- планування процесу професійного навчання у відповідності з періодами виробничого навчання: вступного, підготовчого періоду, періоду засвоєння професії, контрольно-заключного;
- дотримання послідовності формування та закріплення навичок та вмінь в процесі виробничого навчання;
- опора на базові загальноосвітні знання та вміння;
- упорядкування навчального матеріалу у цілісну систему взаємопов'язаних знань [6].

Рис. 1. Модель формування фахових знань майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю

8. Принцип створення дидактичного середовища. Створення дидактичного середовища передбачає, перш за все, створення в навчальному закладі навчально-матеріальної бази виробничого навчання та дидактичних засобів навчання, відповідних технологічним,

Розділ 3 **Психолого-педагогічні проблеми ступеневого навчання і виховання учнів професійно-технічних закладів освіти**

економічним, педагогічним, санітарно-гігієнічним вимогам, а також вимогам безпеки праці та охорони здоров'я учнів (С. Гончаренко, І. Козловська, А. Хуторський, Д. Чернилевський).

9. Принцип комп'ютеризації педагогічного процесу, який набуває актуальність у зв'язку із упровадженням комп'ютерів у всі сфери життя.

Використання комп'ютерів у навчальному процесі дозволяє ефективно розв'язувати такі педагогічні завдання: індивідуалізація та диференціація навчання; здійснення контролю із зворотним зв'язком, з діагностикою помилок та оцінкою результатів навчальної діяльності; здійснення самоконтролю та самокорекції; моделювання та імітація досліджуваних об'єктів, процесів та явищ; розвиток пізнавальних інтересів учнів; формування вмінь приймати рішення [2].

Отже, критеріальна основа компетентнісної підготовки майбутнього робітника-будівельника розроблялася нами виходячи з таких положень:

– у основу моделі покладено аналіз регіональної специфіки підготовки майбутніх фахівців будівельного профілю, зокрема з професій 7122.2 «Муляр», 7132.2 «Лицювальник-плиточник», 7133.2 «Штукатур», 7141.2 «Маляр», враховано кадрове забезпечення, матеріально-технічну базу експериментальних ПТНЗ;

– моделювання діяльності робітника будівельного профілю передбачало опис еталонних вимог до робітника: функцій, завдань, та загальнопрофесійних, загальнотехнологічних і спеціальних знань та вмінь, що необхідні для вирішення поставлених завдань;

– при побудові моделі враховано етапи формування фахових знань: результативно-корекційний, навчально-моделюючий та діагностично-орієнтований;

– у структурі моделі враховувалися наступні концептуальні положення: політехнічна спрямованість інтеграції знань та вмінь; професійна мобільність; зв'язок теорії з практикою; модульний характер професійного навчання; моделювання професійної діяльності в навчальному процесі;

– при розробленні моделі враховано прогнозування еталонних вимог до професійної діяльності робітника будівельного профілю, вимоги Міністерства освіти і науки України до організації навчально-виховного процесу у ПТНЗ.

Використовуючи проаналізовані принципи професійного навчання та описані аспекти моделювання професійної діяльності робітника будівельного профілю в навчальному процесі професійно-технічних навчальних закладів, нами зроблено висновок про те, що модель формування фахових знань майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю доцільно представити у вигляді замкнутого регульованого і керованого процесу (рис. 1).

Висновки. Представлені концептуальні основи формування фахових знань майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю стали основою для розробки педагогічних умов ефективності цього процесу. До подальших напрямів дослідження цієї важливої проблеми відносимо: розробку цілісної системи роботи педагогічного колективу з формування фахової компетентності майбутніх робітників-будівельників та визначення перспективних напрямків впровадження інформаційних технологій у процес формування фахових знань майбутніх робітників.

Література:

1. Беляева А. П. Интегративно-модульная педагогическая система профессионального образования / А. П. Беляева. – СПб. : Радом ; Институт профтехобразования РАО, 1997. – 226 с.
2. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – К. : Освіта України, 2006. – 398 с.
3. Козловська І. М. Дидактична система інтегративно-предметного навчання у професійно-технічній школі : методичні рекомендації / І. М. Козловська. – Львів : ОНМЦ ПТО, 2000. – 24 с.
4. Мадзигон В. М. Продуктивная педагогика. Политехнические основы соединения обучения с производительным трудом : монография / В. Н. Мадзигон ; АПН Украины. Ин-т педагогики. – К. : Вересень, 2004. – 324 с.

5. Марущак О. В. Інтеграція знань у професійно-технічному закладі : проблеми і перспективи / О.В. Марущак // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2002. – № 3. – С. 9-14.

6. Полак Л. Б. Навчально-виховний процес у закладах профтехосвіти : управлінський аспект / Л.Б. Полак. – К. : Вища шк., 1999. – 112 с.

Стаття присвячена обґрунтуванню концептуальних засад та моделі формування фахових знань майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю.

Ключові слова: кваліфіковані робітники; фахові знання; спеціальні дисципліни.

Статья посвящена обоснованию концептуальных основ и модели формирования специальных знаний будущих квалифицированных рабочих строительного профиля.

Ключевые слова: квалифицированные рабочие; профессиональные знания;

This article is devoted to argumentation of conceptual element and the model of basic knowledge's formation of future qualified workers of builders.

Keywords: qualified worker, professional knowledge, special disciplines.

УДК 378.011.3-057.175:902

В.А. Литвин
м. Львів, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ

Постановка проблеми. Посилення ролі особистості й інтелектуалізація професійної діяльності вимагають від вищої освіти швидкого досягнення якісно нового рівня навчального процесу з метою підготовки компетентних випускників, інтелектуально, психологічно та морально готових до праці у складних, непередбачуваних умовах. Удосконалення професійної підготовки має на меті виховання у студентів ВНЗ професійної культури як форми організації свідомості фахівця, засвоєння відповідних цінностей із конкретної спеціальності з одночасним розвитком загальної освіченості. Це передбачає розвиток у молоді сучасного наукового мислення та професіоналізму в майбутній діяльності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній педагогіці сформувалися певні теоретичні підходи до виховання професійної культури (С. Архангельський, Б. Бондаревська, С. Гончаренко, І. Зязюн, І. Ісаєв, В. Краєвський, Н. Кузьміна, О. Пономарьов, В. Сластьонін, В. Тамарін, А. Харченко, С. Щербакова та ін.). Досліджені механізми, тенденції та умови формування окремих компонентів професійної культури: духовної (Е. Артамонова, Б. Братусь, Н. Щуркова), екологічної (С. Глазачьов, Л. Лук'янова), інформаційної (В. Биков, Р. Гуревич, А. Коломієць, І. Роберт), комунікативної (О. Кисельова, Т. Левашова, А. Мудрик, Л. Руденко), морально-етичної (Г. Васянович, Е. А. Грішин, Д. Яковлева), педагогічної (А. Колесова, Н. Ліфінцева, Н. Ничкало, О. Шестопалюк), проектної (Л. Гур'є), технологічної (М. Левіна, О. Траверсе) та ін. Архітектурно-проектну культуру досліджували російські науковці В. Бабуров, Г. Бархін, Б. Бархін, К. Блохін, А. Власов, І. Жолтовський, Н. Качуровська, А. Щусев та ін. У цих дослідженнях професійна культура розглядається як проекція загальної культури, що виявляється в системі якостей і специфіці професійної діяльності.

Українська психолого-педагогічна думка приділяє, на жаль, недостатньо уваги питанням підготовки фахівців архітектурного профілю, зокрема проблемі плекання компонентів їхньої професійної культури. Водночас аналіз теорії і практики архітектурної освіти свідчить, що рівень професійної культури молодих архітекторів переважно недостатній, що негативно позначається на продуктах архітектурної діяльності, а це впливає на якість життя суспільства в цілому. На наш погляд, це зумовлено суперечністю між потребою послідовного,